

הפוליטיקה הערבית בישראל והבחירות לכנסת ה-19

גיליון מס' 3,
7.2.2013

עדכן הערבים בישראל | עורך: אריק רודניצקי

תכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי مشروع كونرد ادناوار للتعاون اليهودي – العربي

תוכן העניינים

2	א. דבר העורך
3	ב. מאמרי מערכת
3	אריק רודניצקי / הפוליטיקה הערבית והבחירות לכנסת התשע-עשרה: סיכום והערכה
5	אסעד גאנם / פוליטיקה במשבר
7	ג. המערכת הפוליטית הערבית בעקבות הבחירות
7	תגובות כלליות על תוצאות הבחירות
8	האם תוקם סיעה ערבית מאוחדת בתוך הכנסת?
8	קריאות לעשיית חשבון נפש בעקבות הבחירות
10	תגובות ממחנה התומכים בהחרמת הבחירות
11	ביקורת על החרמת הבחירות
12	ד. עמדות בקרב המפלגות
12	חד"ש
12	בל"ד
13	רע"מ-תע"ל-מד"ע
13	מפלגת התקווה לשינוי
14	מרץ
14	ש"ס
16	ה. תוצאות הבחירות לכנסת ה-19 בציבור הערבי והדרוזי
16	דפוסי הצבעה ביישובים הערבים והדרוזים בבחירות 2009 ו-2013
16	התפלגות ההצבעה לרשימות הערביות והערביות-יהודיות בבחירות 2013
17	ההצבעה ביישובים הערבים והדרוזים בבחירות 2013
19	הצבעה למפלגות ערביות וערביות-יהודיות בבחירות 2006, 2009 ו-2013
19	הייצוג הערבי והדרוזי בכנסת בעשור האחרון: 2003-2013
20	הישגי המפלגות הערביות והערביות-יהודיות בערים המעורבות
20	הישגי המפלגות הציוניות-יהודיות: יישובים נבחרים

Konrad
Adenauer
Stiftung

50 YEARS OF WORLDWIDE COOPERATION

אוניברסיטת תל-אביב

מרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה

א. דבר העורך

אנו שמחים לפרסם את הגיליון השלישי והאחרון בסדרת "עדכן בחירות 2013", המסכם את תוצאות הבחירות של האזרחים הערבים והדרוזים בישראל לכנסת התשע-עשרה.

הבחירות האחרונות לכנסת, שנערכו לפני כשבועיים, עמדו בסימן תמורות מרחיקות-לכת במפה הפוליטית הכללית בישראל שהתבטאו בין השאר בצמיחת כוחות פוליטיים חדשים. בצל תמורות אלו, הסערה שהתחוללה במערכת הפוליטית הערבית בישראל ערב הבחירות וביום הבחירות עצמו, הייתה רחוקה מעיני רובו של הציבור. למראית עין נדמה כי אין כל חדש בפוליטיקה הערבית בישראל: שיעור ההצבעה בבחירות האחרונות נותר כמעט ללא שינוי בהשוואה לבחירות הקודמות (56.5% לעומת 53.4%), וכל אחת משלוש המפלגות – רע"מ-תע"ל-מד"ע, חד"ש ובל"ד – שמרה על כוחה הפרלמנטרי. עם זאת, אף שיום הבחירות כבר מאחוריהם, חברי הכנסת הערבים יודעים כי לא יוכלו עוד להתעלם מן הקולות התובעים שינוי יסודי בפוליטיקה הערבית בישראל. בציבור הערבי הרחב נשמעו דברי ביקורת על חגיגות הניצחון של המפלגות הערביות, שהתגאו בהישגיהן בבחירות. נשמעו קולות שקראו למפלגות להתקרב לציבור ולהיות קשובות יותר לרחשי לבו ולא רק בתקופת הבחירות. מעל לכול נשמעה הקריאה לעשיית חשבון נפש ובדק בית בפוליטיקה הערבית בישראל לנוכח העובדה ששיעור ההשתתפות של הציבור הערבי בבחירות לכנסת מוסיף להיות נמוך במידה רבה משיעור ההשתתפות הכלל-ארצי.

אילו לקחים הפיקו המפלגות הערביות מהתנהגותו של הציבור הערבי במערכת הבחירות האחרונה? האם יוכלו חברי הכנסת של המפלגות הערביות למלא תפקיד אפקטיבי לנוכח ההרכב של הכנסת החדשה? האם תקום כעת סיעה משותפת לשלוש המפלגות הללו כדי להתמודד טוב יותר עם אתגרי השעה? שאלות אלה ואחרות עלו בקרב הציבור הערבי בישראל בעקבות תוצאות הבחירות לכנסת, ולהן מוקדש גיליון מסכם זה.

חלקו הראשון של הגיליון כולל מאמרי מערכת המנתחים את תוצאות הבחירות לכנסת בקרב הציבור הערבי בישראל. בהמשך מוצגות סוגיות עיקריות הנוגעות לתוצאות הבחירות לכנסת ולהשפעתן על הפוליטיקה הערבית בישראל. מקום נרחב הוקדש לידיעות ולכתבות שהופיעו באמצעי תקשורת (עיתונות ואתרי אינטרנט) בשפה הערבית והן מובאות בתרגומן לעברית. חלקו האחרון של העדכן כולל עיבוד של נתונים נבחרים על דפוסי ההצבעה של האזרחים הערבים והדרוזים במערכת הבחירות האחרונה.

נשמח מאוד אם תפנו אלינו בתגובות, בהערות ובהצעות לשיפור:

- תכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי:
אריק רודניצקי (מנהל פרויקטים)
טלפון 03-6409991
פקס 03-6406046
דוא"ל arabpol@post.tau.ac.il
- פרופ' עוזי רבי (מנהל התכנית)
- אתר האינטרנט של מרכז משה דיין: www.dayan.org

© כל הזכויות על פרסום העדכן שמורות לתכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי, אוניברסיטת תל-אביב, 2013. מותר לצלם, להעתיק ולצטט מפרסום זה בציון מפורט של שם המקור, של עורכיו ושל מקום ההוצאה לאור. אין לשכפל את הפרסום ללא רשות בכתב מהעורכים.

מאמרי העמדה משקפים את דעת כותביהם בלבד.

תודה לנחמה ברוך שערכה והתקינה את המאמרים בעברית. כמו כן תודה לאנשי צוות תכנית קונרד אדנאואר שסייעו באיסוף החומר ובתרגומו מערבית לעברית: נדאל ח'מאיסי, בוגר החוג לסטטיסטיקה וחקר ביצועים באוניברסיטת תל-אביב ותלמיד לתואר שני בחוג לכלכלה באוניברסיטת בר-אילן, וכן ניצן חזני ובריאן מיקוליצקי, שניהם מהחוג להיסטוריה של המזרח התיכון ואפריקה והחוג למדע המדינה באוניברסיטת תל-אביב.

העורך

ב. מאמרי מערכת

אריק רודניקי

הפוליטיקה הערבית והבחירות לכנסת התשע-עשרה: סיכום והערכה

ביום הבחירות, בשעה שמונה בערב, הבזיקו כותרות שחורות באתרי האינטרנט בשפה הערבית: "המפלגות הערביות בסכנה!" עד אותה שעה דווח על שיעור הצבעה נמוך במיוחד ברחוב הערבי: כ-30% בלבד. באותה שעה נראה היה שהחרמת הבחירות בציבור הערבי, שריחפה בחודשיים האחרונים כאיום פוטנציאלי מעל ראשן של שלוש המפלגות העיקריות המייצגות את הציבור הערבי בכנסת – רע"מ-תע"ל-מד"ע, חד"ש ובל"ד – הפכה לסכנה מוחשית ביותר. שלוש המפלגות האלה חששו ששיעור הצבעה נמוך במיוחד בציבור הערבי, ומנגד שיעור הצבעה גבוה יחסית של הציבור היהודי הנותן את קולו כמעט אך ורק למפלגות יהודיות-ציוניות, יוביל לירידה משמעותית בכוחן בכהונה הבאה של הכנסת. אתרי האינטרנט בשפה הערבית דיווחו על שיתוף פעולה יוצא דופן בין חברי כנסת לבין פעילים של שלוש המפלגות, שיצאו לרחובות בקריאה משותפת: לעודד את הבוחרים הערבים לצאת לקלפיות ולהצביע בעבור שלוש המפלגות האלה ובכך למנוע את מפלתן.

המאמצים נשאו פרי. בבוקר המחרת התברר כי שיעור ההצבעה ביישובים הערביים והדרוזים במערכת הבחירות הנוכחית היה 56.5%, עלייה של שלושה אחוזים בהשוואה לבחירות הקודמות. בסיכומו של דבר לא התממשו התחזיות הקודרות בדבר עלייה בשיעור ההימנעות מהצבעה, שהושמעו חדשים לבקרים במהלך שלושת החודשים שקדמו לבחירות. שלוש המפלגות שמרו על כוחן.

רע"מ-תע"ל-מד"ע ביססה את מעמדה כרשימה הערבית הגדולה ביותר ברחוב הערבי. היא זכתה לתמיכתם של כשליש מן המצביעים הערבים בכל הארץ (לא כולל הערים המעורבות) ושמרה על הדומיננטיות שלה ביישובי הבדואים בנגב (62% מן הקולות) ובאזור המשולש (בייחוד בחלקו הדרומי, 49%). הרשימה המאוחדת זכתה גם הפעם בארבעה מושבים, ולמעשה אך כפסע היה בינה לבין הבטחת המושב החמישי. חד"ש שמרה על מעמדה כמפלגה המובילה ביישובים הערביים בגליל. היא זכתה לתמיכה ניכרת בכמה יישובים גדולים כגון נצרת (49%), יפיע (38%) ושרעם (32%) וכן באום אל-פחם (50%) במשולש. כמו בבחירות הקודמות, גם בבחירות האלה זכתה חד"ש לתמיכה רבה בערים המעורבות חיפה ותל-אביב-יפו וכן בנצרת עילית. חד"ש זכתה לתמיכה רבה ביישובים יהודיים והודות לכך הצליחה לשמור על ארבעת המושבים שלה. בל"ד שמרה על כוחה בצפון אזור המשולש (30%). היא זכתה לתמיכה רבה גם בערים ערביות גדולות בגליל כגון נצרת (27.5%), שפרעם (27%) וטמרה (26%) וכן בערים המעורבות עכו וחיפה. מוקד תמיכה חדש של המפלגה הוא יישובי הבדואים בנגב, שם הגיע שיעור התמיכה במפלגה ל-26%, פי שלושה ויותר בהשוואה לבחירות הקודמות. בסך הכול שיעור התמיכה בבל"ד ביישובים הערביים בכל הארץ לא היה רחוק בהרבה משיעור התמיכה בחד"ש. בכך ביססה בל"ד את עצמה כמפלגה השלישית בגודלה ושמרה על שלושת מושביה מהכנסת הקודמת.

לכאורה, בפוליטיקה הערבית בישראל אין כל חדש תחת השמש: שלוש המפלגות תיוצגנה גם בכנסת הבאה באמצעות 11 חברי כנסת, ורוב חברי הכנסת שכיהנו מטעמן בכנסת הקודמת יוסיפו לכהן גם בכנסת הבאה. אולם חברי שלוש המפלגות יודעים כי לא לעולם חוסן, וכי מתחת לפני השטח גועשים זרמים חדשים התובעים שינוי במערכת הפוליטית הערבית בישראל. הם יודעים היטב כי במוקד הביקורת הציבורית לאורך מסע הבחירות האחרון לא עמדה בהכרח מדיניות הממשלה כלפי האזרחים הערבים, כי אם אופן תפקודן של המפלגות המייצגות את הציבור הערבי. ציבור זה קיווה שהמפלגות הערביות יפנימו את לקחי מהפכות "האביב הערבי" שהתחוללו בשנתיים האחרונות במדינות ערב השכנות, וציפה כי נבחריו יבחרו בדרכים חדשות להתמודדות עם המציאות הקיימת: הקמת רשימה ערבית משותפת שתשדר מסר של אחדות ותתעלה מעל המחלוקות הפנימיות, רענון השורות ושיבוץ מועמדים חדשים במקומות ריאליים, ועיסוק קונקרטי ומעשי בבעיות היום-יום המטרידות את האזרח הערבי במדינה יותר מהעיסוק בסוגיות לאומיות, למרות חשיבותן. ייתכן שהביטוי המובהק ביותר לרוח החדשה היה הקמתה של רשימת "התקווה לשינוי". אף על פי שהרשימה נסוגה מהשתתפות בבחירות ברגע האחרון, לאחר שהתחוויר כי היא לא תעבור את אחוז החסימה, היא הדגישה בתעמולת הבחירות שלה את נכונותה להצטרף לכל קואליציה ממשלתית ובלבד שזו תטפל בבעיות הבעורות של הציבור הערבי ובראשן תופעת האלימות הגואה ברחובות, העוני והמצוקה הכלכלית.

על רקע זה ניתן להבין את העלייה המסוימת בשיעור ההצבעה למפלגות יהודיות-ציוניות בבחירות האלה לעומת הבחירות הקודמות. העובדה שמפלגת השלטון, הליכוד-ביתנו, הפכה למפלגה היהודית המובילה בקרב ציבור הבוחרים הערבי, וכן העובדה ש"ס – חברה כמעט קבועה בכל קואליציה ממשלתית – הכפילה את תמיכת המצביעים הערבים בה בבחירות האלה בהשוואה לקודמותיהן והשתוותה למפלגת העבודה, אשר עד כה הייתה המפלגה היהודית הבכירה ברחוב הערבי, מעידות כי חלקים מסוימים בציבור הערבי מבקשים לראות תוצאות "כאן ועכשיו", ובצר להם פנו למי שיוכל לדעתם "לספק את הסחורה".

כאמור לעיל, רק התגייסות של הרגע האחרון מצד הבוחרים הערבים הצילה את שלוש המפלגות הערביות. הכיצד? התשובה על כך נעוצה בדפוסי ההצבעה של הבוחרים הערבים ובמשקל היחסי של קולותיהם בכלל הקולות הכשרים. לא זו בלבד שהרוב המכריע של הבוחרים הערבים העניקו את קולם לאחת משלוש המפלגות האלה והן זכו במשותף ב-77% מכלל הקולות הכשרים ביישובים הערביים, הבוחרים הערבים כמעט לא בזבזו לשווא את קולותיהם על רשימות שלא עברו את אחוז החסימה. רק 1.6% מן הקולות הכשרים ביישובים הערביים התבזבזו על רשימות שלא עברו את אחוז החסימה, ואילו במישור הכלל-ארצי עמד שיעור זה על 7.1%. בחישוב הסופי של חלוקת המושבים בכנסת, המשקל הסגולי של הקולות שהוענקו לשלוש המפלגות הערביות היה גבוה יחסית. לכן די היה בהתגייסות של הרגע האחרון מצד ציבור המצביעים הערבים להציל את שלוש המפלגות.

שלוש המפלגות העיקריות המייצגות את הציבור הערבי בכנסת אינן יכולות לנוח על זרי הדפנה. יהיה עליהן להמשיך ולחזק את אמונם של המצביעים הערבים בפוליטיקה הפרלמנטרית מחד גיסא, ומאידך גיסא יהיה עליהן להתמודד נגד כל הסיכויים עם כנסת שסיעות הימין דומיננטיות בה ומבקשות להדגיש באמצעות חקיקה את אופייה היהודי-ציוני של המדינה. היש מקום לפוליטיקה ערבית במדינת לאום יהודית? נראה שאחריות כבדה מתמיד רובצת על כתפיהם של חברי הכנסת הערבים.

אסעד גאנם* פוליטיקה במשבר

פוליטיקה ובחירות אינן מטרות בפני עצמן – הן אמצעים שנועדו לחולל שינוי לטובת הקהילה, האזרחים והאומה. הן הכלי להאצת תהליכי שינוי, ומטרתן להביא לידי שגשוג האזרחים ולהגשים את טובת הכלל. הדרך למטרה יכולה להיות כרוכה ברגעי ייאוש ושפל מחד גיסא וברגעי זוהר והתעלות מאידך גיסא. תפקידם של המנהיגים הפוליטיים לצמצם את ימי השפל ולהביא לידי ריבוי ימי הגאות.

ההיסטוריה של הפלסטינים בישראל ידעה ימי שפל רבים ואף ימי זוהר וגאות לא מעטים, אולם היום אנו עדים לאחת משעותיה המכוערות והעלובות של הפוליטיקה הפלסטינית בישראל. מערכת הבחירות האחרונה ותוצאותיה מסמנות שיא בתהליך ההידרדרות של הפוליטיקה הפלסטינית בישראל. הידרדרות זו היא רק נדבך אחד המעיד על המשבר הגדול הפוקד את החברה הפלסטינית בישראל, שבמרכזו היעדר חזון פוליטי קולקטיבי המנחה את פעילות המפלגות והיעדר מסגרת לאומית-פוליטית לפעולה משותפת.

מערכת הבחירות האחרונה חשפה את עליבותה של הפוליטיקה הפלסטינית בישראל: מערך פוליטי רדוד, התלוש מהמציאות של האנשים בשטח, סיסמאות בלויות שנתלו ברחובות ומעל גגות הבתים ומפלגות פוליטיות בלי תכנית עבודה, בלי יעדים ובלי מטרות שיש להשיגן דרך ההשתתפות בבחירות ובכנסת לאחר מכן. הפנייה לבוחר הערבי להצביע בעבורן נעשתה תחת הסיסמה "לחסום את הימין" או "ערבים מצביעים לערבים", ללא מצע רציני ודיון ציבורי בענייניו, כלומר "הצביעו בעבורנו לא בשל מה שאנחנו, אלא בשל מה שהאחרים עלולים לעולל לנו". הקביעה מקבלת תוקף אם משווים את המצב הנוכחי למצב הפוליטיקה הפלסטינית בישראל בהנהגת חד"ש בשנות השבעים והשמונים של המאה הקודמת או לפעילותה של התנועה האסלאמית בראשות ראד סלאח, וכן אם משווים את המפלגות הערביות ויעדיהן למפלגות היהודיות שזה עתה קמו להן, כמו "יש עתיד" ו"התנועה" בראשות ציפי לבני, וכמובן לתכניות העבודה של המפלגות היהודיות הוותיקות.

אשר לנתונים היבשים, שיעור ההצבעה של האזרחים הערבים היה מעט למעלה מחמישים אחוזים, רע"ם התחזקה במקצת, חד"ש נחלשה מעט, המפלגות הציוניות שמרו על אותה רמה של תמיכה, בל"ד – שהייתה בפאניקה כחודש לפני הבחירות – שמרה על כוחה בזכות המסע של כלי התקשורת שנועד לעודד הצבעה לקראת יום הבחירות וכמובן בזכות ההשתדלויות ביום הבחירות באמצעות קריאות המסגדים ומעל לכל בימה אפשרית. החברה הפלסטינית בישראל ריחמה – גם הפעם – על הפוליטיקה ועל הפוליטיקאים, והעניקה להם עוד הזדמנות, שספק אם הן ינצלו אותה כראוי או אם הם יכולים לנצלה, וספק אם הציבור הערבי ירחם עליהם בפעם הבאה אם לא יחול שינוי של ממש במערכת הפוליטית הערבית בישראל.

מי שעקב אחר התנהלותה של מערכת הבחירות לכנסת התשע-עשרה בחברה הערבית היה יכול להבחין ברמת הסלידה מהפוליטיקה ומהפוליטיקאים. סקרים הצביעו על רמת אמון ירודה ביותר במפלגות הערביות ובמנהיגיהן, פעילי המפלגות תלו כרזות, אך הרוב הדומם גיחך ופנה לענייניו. חוסר העניין בפוליטיקה בכלל ובבחירות לכנסת בפרט איננו מקרי ואינו גזרה משמים. זהו תוצאה ישירה של הפעילות הפוליטית בשני העשורים האחרונים אשר החלישה את המיעוט הפלסטיני במקום לחזקו, פילגה אותו במקום לתרום לגיבושו, הרסה את הארגונים הלאומיים הקונסוציונליים כמו ועדת המעקב העליונה לענייני הערבים וועד ההגנה על האדמות, מנעה היווצרות שכבה איתנה של מנהיגות חוץ-פרלמנטרית וזרעה ייאוש מן האפשרות לחולל שינוי. המערכת הפוליטית בישראל – הפלסטינית בפרט והכלל-ישראלית בכלל – אינה יכולה להתמודד עם הבעיות בחברה ועם הציפיות והשאיות של הציבור הרחב.

במהלך שני העשורים האחרונים הלכו המפלגות הערביות והתרבו והפכו לגזרי מפלגות בלי שום היגיון מכוון. הן אף התרחקו במידה רבה מציבור התומכים. רובן סגרו את סניפיהן לאחר הבחירות וישבו ופתחו אותם לפני הבחירות שבאו לאחר מכן, דיברו בתקשורת על בעיות ועל פתרון בלי לשאת באחריות ובלי לפעול לפתרון של בעיות בתחומים שונים – השלטון המקומי, החינוך, האלמות, הטיפול בהתארגנותה של החברה מול ניסיונות השלטון לגזול אדמות בנגב ובגליל וחולשה חברתית וכלכלית בערים המעורבות. הבעיות מתעצמות גם בשל העובדה

* פרופ' אסעד גאנם הוא מרצה וחוקר בבית הספר למדעי המדינה, אוניברסיטת חיפה.

שהמפלגות הערביות – או חלקן לפחות – ממשיכות לגייס כספים בעולם הערבי ומחוץ לו בתואנה כי הכספים נדרשים להקמת ארגונים לאומיים ולחיזוק החברה הפלסטינית בישראל. כספים אלה תרמו להתעשרותם של אחדים, ובוודאי לא הועברו ליעדים לשמם גויסו.

אם חפצות חיים הן המפלגות הערביות, עליהן לספק תשובות לציבור בוחריהן ולהתמודד ברצינות עם הביקורת הנמתחת עליהן. אם לא יחול שינוי של ממש לקראת הבחירות הבאות, יסלק אותן הציבור שלהן מן החיים הפרלמנטריים משום שהוא ראוי בהחלט למנהיגות רצינית יותר, מחויבת יותר ואחראית יותר בהתמודדותה עם האתגרים שבפניהם עומדת החברה הפלסטינית בישראל.

ג. המערכת הפוליטית הערבית בעקבות הבחירות

תגובות כלליות על תוצאות הבחירות

• ח"כ לשעבר: נבלם הסחף לעבר הימין; נוצרה הזדמנות לרסן את החקיקה הפוגעת בערבים
עסאם מחיול, בעבר חבר כנסת מטעם חד"ש, התייחס לתוצאות הבחירות לכנסת: "הדבר שמייחד את הבחירות האלו הוא בלימת הסחף לעבר הימין, דבר שהיה צפוי על פי כל התחזיות ולכל אורך מערכת הבחירות." בהתייחסותו להשפעת תוצאות הבחירות על האזרחים הערבים אמר מחיול: "להערכתי, תהיה כאן הזדמנות לרסן את הגזענות ואת החקיקה הנוקשה הפוגעת בדמוקרטיה ובערבים, אך לפיד מסרב להקים גוש חוסם שהערבים יהיו חלק ממנו, והעמדה שלו בנוגע לשירות אזרחי ברורה. מתנהלת כאן מערכה סביב הנושא הזה [השירות האזרחי], ועלינו להיות מוכנים לקראתה." בהתייחסותו להשפעת הבחירות על הסוגיה הפלסטינית אמר מחיול: "להערכתי, אין כוח אמתי שיכול לחייב אותו [נתניהו] לפעול לפתרון מדיני. לכן חובה לשים כאן תמרור אזהרה ולהדגיש כי הקלף שעל הפלסטינים להמר עליו הוא התנגדות עממית לא אלימה, כיוון שאני לא רואה כיצד תוצאות הבחירות יכולות להביא להפסקת ההתנחלות והכיבוש." (חדית' אל-נאס, 25.1.13)

• ח"כ חנא סוויד: תוצאות הבחירות הן מכה לימין הקיצוני

ד"ר חנא סוויד, חבר כנסת מטעם חד"ש, הגיב על תוצאות הבחירות: "לדעתי תוצאות הבחירות מעידות שהציבור בישראל מאס בקיצוניות, ובייחוד בקו המדיני שאותו מייצג הימין הקיצוני. הציבור מעוניין בממשלה שתעסוק בסוגיות הפנים: דיור, כלכלה, יוקר המחייה וכדומה. תוצאות הבחירות האלו נחשבות מכה לנתניהו-ליברמן, אף על פי שכוחן של מפלגות המתנחלים עלה, אך דבר זה אינו מהווה אינדיקטור לגבי כלל החברה הישראלית. לכן, אנחנו ניצבים אל מול ממשלה פחות גזענית ופחות פאשיסטית ממה שחששנו שהיא תהיה. אולי הסיבה לכך היא השתתפותם של האזרחים הערבים ויציאתם לקלפיות. [...] הם מנעו את הקמתה של ממשלת ימין קיצוני. אילו היו הערבים נמנעים מהצבעה בבחירות, התוצאה הייתה יכולה להיות רעה הרבה יותר." (24.1.13, www.panet.co.il)

• ח"כ חנין זועבי: הצבעת הציבור הישראלי למפלגות הימין והמרכז מעידה על קיצוניות ועל חוסר יציבות פוליטית

ח"כ חנין זועבי מבלי"ד הגיבה על תוצאות הבחירות: "סביר להניח שלא תהיה ממשלה יציבה וזאת מכיוון שהציבור בישראל הצביע או לימין בצורה ניכרת או למפלגות מרכז שאין להן אמירה ברורה לגבי הסוגיות המרכזיות והחשובות. זהו מצב מסוכן שמצביע על קיצוניות רבה, גזענות, אי-בהירות בנוגע למצע המדיני ואי-יציבות. הדבר המסוכן בכל המצב הזה הוא שהסוגיות הפוליטיות המרכזיות שנוגעות לזכויות האזרח ולזכויות הפלסטינים [...] יידחקו לשוליים." (24.1.13, www.panet.co.il)

• ח"כ מסעוד גנאים: תוקם ממשלת ימין ללא אופק מדיני; יש עתיד' היא בפועל מפלגת ימין

מסעוד גנאים, חבר כנסת מטעם רשימת רע"מ-תע"ל-מד"ע, הגיב על תוצאות הבחירות: "אנו ניצבים אל מול ממשלת ימין הכוללת את הליכוד, יש עתיד, הבית היהודי וקדימה. זוהי ממשלה צרה ונטולת אופק מדיני בשל העובדה שהיא כוללת בתוכה את מפלגת הבית היהודי. המשמעות היא שהממשלה לא תחזיק מעמד זמן רב ולא תשלים את הקדנציה שלה, ונלך שוב לבחירות." גנאים הוסיף: "הדימוי החילוני של מפלגת יש עתיד בראשות יאיר לפיד גורם לה להצטייר כמפלגת מרכז, אך בפועל היא מפלגת ימין ותצטרף לקואליציה ימנית קיצונית עם הליכוד ועם הבית היהודי." (24.1.13, www.panet.co.il)

האם תוקם סיעה ערבית מאוחדת בתוך הכנסת?

- **ח"כ ג'מאל זחאלקה: יש להקים גוש ערבי מאוחד בתוך הכנסת כדי להיאבק בימין הקיצוני**

בכנס שנערך בכפר קרע לציון הישגיה של בל"ד בבחירות קרא יו"ר סיעת בל"ד בכנסת, ח"כ ג'מאל זחאלקה, להקים גוש ערבי מאוחד בכנסת ה-19, "במטרה לצאת נגד תוכניות הימין הקיצוני ששם לו למטרה להמשיך ולרדוף את המיעוט הערבי ואת מנהיגיו, וכן למנוע מהמיעוט לחיות בכבוד על אדמתו, אדמת האבות והסבים". [...] זחאלקה הביע דאגה מהכפלת כוחו של הימין הישראלי בתוך הכנסת ומחוץ לה. [...] במהלך נאומו אמר: "מצב זה מחייב אותנו, המיעוט הערבי במדינה, ליצור גוש ערבי מאוחד בכנסת כדי להיאבק בימין הקיצוני, כדי לשרת את הציבור הערבי ולדאוג לבעיותיו, וכדי לעזור לאחים הפלסטינים שלנו בהפסקת הקיפוח וקבלת עצמאות למדינתם אשר בירתה ירושלים". (26.1.13, www.panet.co.il)

- **ח"כ באסל ע'טאס: איחוד המפלגות הערביות לסיעה אחת יגביר את כוחן בוועדות הכנסת**

באסל ע'טאס, שנבחר כחבר כנסת מטעם בל"ד, התייחס לאפשרות הקמתה של סיעה ערבית אחת בכנסת. ע'טאס ציין שהוא קרא בעבר וקורא שוב היום להקים סיעה ערבית אחת או גוש פרלמנטרי אחד שייצג את שלוש הסיעות [הערביות]. הוא הוסיף: "איחוד שלוש הסיעות הערביות לסיעה אחת יחזק אותנו בתוך הפרלמנט. זה ישפיע על האופן שבו יתחלקו חברי הכנסת בוועדות השונות, יאפשר לנו לקבל תפקיד של יו"ר ועדה ויעזור בתחומים אחרים. אין בינינו [בין שלוש המפלגות הערביות] הבדלים מהותיים בתוך הפרלמנט ויש בסיס להסכם ולגיבוש תכנית המבוססת על המכנה המשותף המינימאלי." (חזית' אל-נאס, 25.1.13)

- **ח"כ לשעבר: על כתפי המפלגות הערביות מוטלת משימה לאומית – להקים סיעה מאוחדת**

קטע מתוך מאמר עמדה מאת ואסל טה, בעבר חבר כנסת מטעם בל"ד, שכותרתו "לקראת סיעה ערבית אחת בפרלמנט": "שובן של המפלגות הציוניות לרחוב הערבי בבחירות האלה נראה באופן ברור, ומי שמסתכל על התוצאות בכל הכפרים והערים מבין זאת. זוהי תופעה חמורה שהממסד הישראלי מזין אותה במשך שנים תחת הסיסמא "מה עשו חברי הכנסת הערבים?" עלינו, כמפלגות ערביות ומנהיגים פוליטיים ברחבי הכפרים והערים שלנו, לפעול בהתמדה ובהתאם לתכנית שיטתית על מנת לבלום את התופעה המתפשטת הזו. לאור תוצאות הבחירות, מוטלת עלינו בבל"ד ועל המפלגות הערביות האחרות משימה לאומית: לפעול החל מהיום להקמת רשימה ערבית אחת, וזאת ללא התנצחויות מפלגתיות, שכן משימה לאומית זו חשובה מכל. לכן אנו מציעים את הדברים הבאים: חברי המפלגות בכפרים ובערים שלנו יתחילו להכין, מבחינה נפשית ומעשית גם יחד, רשימה ערבית אחת ויתחילו לפעול באופן משותף. על מנת ליישם זאת בפועל, וכצעד ראשון בדרך לכך, בל"ד מציעה להקים סיעה פרלמנטרית אחת בתוך הכנסת הנוכחית. נוסף לכך, יש להמשיך ולעמוד בפני המפלגות הציוניות בכפרים ובערים שלנו ולבלום אותן באמצעות תכנית מלומדת שדרכה נדגיש את הקיפוח וההפליה שממנו סובל הציבור שלנו בכל התחומים. יש לעשות זאת באמצעות פעילות יומית ומאומצת, ולא להמתין לחודש הבחירות." (פצל אל-מקאל, 25.1.13)

קריאות לעשיית חשבון נפש בעקבות הבחירות

- **פרשנות: המפלגות הערביות חגגו ניצחון אך התעלמו מהעלייה בהצבעה למפלגות ציוניות ומהאדישות של הציבור בעניין הבחירות**

קטע מתוך מאמר עמדה מאת עבד אל-חכים מופיד, עיתונאי ופרשן פוליטי, שכותרתו "הגוש החוסס והגוש הנחסס: הערבים כבני-ברית של מופז, לבני ולפיד": "המפלגות הערביות חלוקות בדעותיהן לגבי הערכת הבחירות. כל אחת ראתה את "הניצחון" מהזווית שלה. זכותן של המפלגות לראות את הבחירות מהזווית שהן רוצות, אך הן לא התייחסו, ולו לרגע אחד, בשיח האמיתי סביב הבחירות. [...] מנקודת המבט של המפלגות הערביות, הבחירות לא היו אלא תחרות ביניהן כדי להוכיח את עצמן, אף על פי שהן יודעות שהמספרים שהן קיבלו הם לא מספרים אמיתיים. יחד עם זאת, זהו הקריטריון היחיד שלפיו הן מעריכות את עליונותן על פני אחרים. [...] המספרים האלה אינם מייצגים שום דבר משמעותי, מפני שכפי שידוע לנו ולמפלגות, מאחורי

ההצבעה לא עמד שום שיקול פוליטי. [...] באופן כללי המצעים [של המפלגות] דומים, וההבדלים כמעט שלא נראים לעין. [...] המפלגות התרכזו במספר המצביעים להן וכל רשימה סברה שהיא ניצחה. נראה כי מערכת הבחירות הייתה תחרות בין המפלגות הערביות, בעוד שהן לא ראו במפלגות הציוניות, שקראו להפלת הימין, מתחרות שלהן. למעשה נרשמה הצבעה [בציבור הערבי] לכמה מפלגות שקראו להפלת הימין, ובהן מרץ, מפלגת העבודה, ו[המפלגות] של ציפי לבני ושל יאיר לפיד. למרות שהאחרון הדגיש שוב ושוב שהוא אינו מתכוון להקים גוש חוסס עם הערבים, הערבים החליטו להציבו בגוש "הפלת הימין". [...] ההתקפה על אלו שהחרימו את הבחירות הייתה חזקה ביותר וחריפה יותר מאשר ההתקפה על אלו שהצביעו למפלגות הציוניות, וכך היה גם אחרי הבחירות. המפלגות הערביות פחדו מירידה בשיעור ההצבעה, כלומר הן התעסקו בעיקרון ההשתתפות בבחירות ולא בשאלה למי יצביעו [הבוחרים]. ההתקפה הגורפת על המחרימים וההתעלמות מן המצביעים למפלגות הציוניות, ובמיוחד אלה שהצביעו למפלגות מהגוש החוסס, מאששת את הטענה שלנו: כאשר המפלגות הערביות קראו להעלות את שיעור ההצבעה ו"לבלום את הימין", למעשה הן קראו, ביוזעין או שלא, להצביע למפלגות ציוניות, למשל מרץ. [...] המפלגות הערביות התעלמו ממה שהתרחש בבחירות. נכון שיש מי שהצביע על פי האידיאולוגיה, אך יש גם כאלה שהצביעו על סמך אינטרסים וקשרים, ואפילו על סמך קשרים משפחתיים ושבטיים. יש גם מי ששילמו לו כדי שיצביע. [...] המפלגות ופעיליהן מכירים את העובדות האלו, ולכן אל להן לדבר על "ניצחונות". המפלגות הערביות לא הבחינו באדישות ובחוסר ההתלהבות ששררו בקרב תומכיהן. הפעם נראתה באופן ברור ירידה בפעילות בקרב הציבור." (29.1.13, www.pls48.net)

• **מאמר מערכת: חברי הכנסת הערבים צריכים להתקרב לציבור, ולא רק בתקופת הבחירות**

קטע מתוך מאמר המערכת של השבועון **כל אל-ערב**: "הבחירות לפרלמנט לא הביאו בשורה בנוגע לערבים בארץ הזו. למרות שכוחו של נתניהו נחלש, הוא יהיה זה שירכיב את הממשלה הבאה, ויחד איתו נמצא ליברמן. [...] שיעור ההצבעה נשאר נמוך. אלו הן עובדות שמן הראוי לטפל בהן בצורה שונה מבעבר. על חברי הכנסת הערבים להתקרב יותר לאנשים, להקשיב לדאגותיהם ולבעיות שלהם. [...] לא מתקבל על הדעת שחבר כנסת ירדוף אחרי אנשים כדי לזכות בקול שלהם במהלך החודש שלפני הבחירות, ולאחר מכן יעזוב אותם והאנשים יתחילו לרדוף אחריו במשך ארבע שנים. הגיע הזמן לשינוי בסדר היום של הפעילות הפרלמנטאריה של חברי הכנסת הערבים שלנו. [...] כמו-כן, צריך להעלות לדיון בפני ועדת המעקב העליונה את נושא החרמת הבחירות ולהיעזר במומחים בתחום הזה. יש לבחון את הנושא לעומקו ובצורה מקצועית כדי להחליט האם החרמת הבחירות מועילה או לא, ולקוות שהדיון בנושא יגיע להכרעה סופית, בין אם התשובה על כך תהיה חיובית או שלילית, כדי שהסוגיה הזו לא תלווה כל מערכת בחירות. [...] לבסוף, אנו פונים לכל ערבי שהצביע למפלגה לא ערבית ואומרים לו שהוא יישא באחריות של הקמת ממשלה קיצונית וממשלה שתמיט אסונות על האזרחים הערבים. כל מי שהצביע למפלגה יהודית – הצביע נגד עצמו, נגד משפחתו, נגד שכניו ונגד האומה שלו, ועליו לבחון שוב את מעשיו. עליו להבין שאין כבוד בהצבעה למפלגות היהודיות והיא אינה מועילה לו, אלא מביישת אותו ומזיקה לעם שלו." (25.1.13) **(כל אל-ערב)**

• **ח"כ לשעבר: יש לערוך בדיק בית מייד ולא להמתין עד לבחירות הבאות**

עסאם מחיול, בעבר חבר כנסת מטעם חד"ש, התייחס לשאלה אודות הירידה בכוחה של חד"ש בבחירות: "הבחירות האלו חשפו את המשבר שעובר על העשייה הפוליטית של המפלגות הערביות. אל לנו לחכות עד הבחירות הבאות כדי לחזור ולבקש מהאנשים להשתתף בבחירות. לכן, חובה עלינו להתחיל בבדיק בית אמיתי של העשייה הפוליטית." (חדית' אל-נאס, 25.1.13)

תגובות ממחנה התומכים בהחרמת הבחירות

• שיח' ח'טיב: חברי הכנסת הערבים, שהכפישו את המחרימים, צריכים לעשות חשבון נפש

קטע מתוך מאמר עמדה מאת שיח' כמאל ח'טיב, סגן ראש הפלג החוץ-פרלמנטארי של התנועה האסלאמית, שכותרתו "אל תאלצו אותנו לחשוף את האמת": "מה שבולט לעין, ואף מקומם, הוא ההצהרות של מנהיגי המפלגות הערביות. הם כעסו על הפלסטינים 'בפנים' [האזרחים הערבים בישראל] [...] ואפילו אחד מהם אמר: 'אלה שהחרימו את הבחירות ולא הצביעו, צריכים לעשות חשבון נפש'. משהו אחר אמר: 'מי שלא הצביע, צריך לעמוד מול המראה ולהאשים את עצמו'. [...] לכל אלו שדורשים ממי שלא הצביע לעמוד מול המראה ולעשות חשבון נפש על היפשעו' הזה [...] אני אומר: אילו הייתם מאמינים בעצמכם וביכולתכם לשכנע את הבוחרים בדעותיכם, בתכניותיכם ובמדיניותכם, אינני סבור שהיה צורך לגייס את האנשים ולקרוא להם באמצעות רמקולים, מפני שמלכתחילה הם היו יוצאים [להצביע] [...]. האם עמדתם אתם מול המראה ושאלתם את עצמכם מה פשר הסירוב והאדישות כלפי קריאותיכם? [...] הדבר החמור ביותר שכל המפלגות הערביות עשו היה להכפיש באופן גורף את המחרימים ואת אלו שלא הצביעו, ואף כמעט האשימו אותם בבגידה ובחוסר פטריוטיות. [...] מוטב לכם [חברי הכנסת הערבים] לבחון את עצמכם ולעמוד מול מראה תלת-ממדית כדי לראות את עצמכם טוב-טוב. אני בטוח שהייתם שותקים ולא מאשימים אחרים." (1.2.13, www.pls48.net)

• תנועת בני הכפר: החרמת הבחירות הפכה לאמירה פוליטית שלא ניתן להתעלם ממנה

תנועת "בני הכפר" בסחי'ן פרסמה הודעה לעיתונות: "אנו מעריכים אתכם על העמדה הפוליטית הבולטת שבאה לידי ביטוי בשיעור המחרימים את הבחירות לכנסת הציונית, שעל בימתה קמה מדינת הישות הזו על חשבון האסון של העם הפלסטיני שלנו. [...] לשיעור זה יש משמעויות רבות אשר מן הראוי לעמוד עליהן: החרמת הבחירות הפכה להיות עמדה פוליטית שלא ניתן להסתירה, ודבר זה מפחיד את כל המפלגות הנמצאות בכנסת ואת אישי הציבור הפעילים בעשייה הציבורית והפוליטית. לכן, כל המפלגות התאחדו והקימו 'חדר מלחמה' במטרה להיאבק בעמדה הזו כדי שזו לא תהפוך לעמדה פוליטית ועקרונית. [...] התערבותה של הליגה הערבית בעניינם של הפלסטינים 'בפנים' [האזרחים הערבים בישראל] והניסיון לדחוף את הציבור [הערבי] להצביע בבחירות לכנסת הציונית הם בגדר התערבות ברורה ובזויה. כמו כן, מן הראוי היה שראש ועדת המעקב העליונה יביע את עמדתו באמצעות הצבעה אישית בקלפי, ולא יביט עלינו מלמעלה בצורה מפחידה ויקרא לכולם להצביע בבחירות. הוא שכח שמחצית מבני עמו אינם מצביעים ומן הראוי היה שישאר ניטרלי. [...] כמה ראשי עיריות [ערבים] אמרו: 'אנחנו נצביע. אי-הצבעה היא תוצאה של חוסר מודעות של הציבור הערבי-פלסטיני'. כעת, עם תום הבחירות הציוניות, עליהם להתנצל בפני מחצית מבני עמם שאותו הם האשימו בחוסר מודעות ובחוסר בגרות." (24.1.13, www.alarab.net)

• דעה: הליגה הערבית, שעודדה את הערבים להצביע לכנסת, התערבה באופן לא אובייקטיבי

קטע מתוך מאמר עמדה מאת ד"ר אבראהים אבו ג'אבר, חוקר במרכז למחקרים בני זמננו באום אל-פחם המזוהה עם הפלג החוץ-פרלמנטארי של התנועה האסלאמית: "הליגה הערבית התערבה באופן חסר תקדים, ברוח 'עידן האביב הערבי', בכך שקראה באופן פומבי לפלסטינים 'בפנים' [האזרחים הערבים בישראל] לצאת ולהצביע בבחירות לכנסת הישראלית! הליגה הערבית, שכבר לפני כמה עשורים איבדה את אמינותה בעיני העמים הערבים בהיותה כלי שרת בידי משטרים ערביים דיקטטוריים ואפלים, התערבה הפעם באופן ישיר בעניינם של הפלסטינים 'בפנים'. זאת מתוך כך שראשיה משוכנעים כי ההשתתפות בבחירות תעלה את מספר המנדטים של הרשימות הערביות בכנסת, ובכך יתאפשר להן להשפיע על ההחלטות בפוליטיקה הישראלית! אולם הקריאה הזו נושאת בחובה דברים רבים יותר, וראשי הליגה הערבית מודעים להם. [...] בהודעה לא-אובייקטיבית ולא-הגיונית זו, שלחה הליגה הערבית מסר לפלסטינים 'בפנים' כי הישות הישראלית הינה עובדה קיימת, שאין ברירה אלא להכיר בה ולהשתלב במוסדותיה, וכי אין באמתחתה של הליגה הערבית כל תוכנית אחרת להביא בקרוב לשינוי המצב, גם לא לאור האביב הערבי. מוטב היה לליגה הערבית ולמנהיגיה אילו קראו לפלסטינים 'בפנים' להחרים את הבחירות הישראליות כסוג של מרי אזרחי וכביטוי לכך שמיליון וחצי פלסטינים דוחים את המדיניות

הישראלית הגזענית אשר ננקטת כלפיהם, ודוחים את מעשי התוקפנות היומיים נגד אחיהם הפלסטינים בגדה המערבית ובעזה. " (www.pls48.net, 22.1.13)

ביקורת על החרמת הבחירות

• ח"כ טיבי: אילו שיעור ההצבעה בציבור הערבי היה גבוה יותר, ניתן היה להפיל את הימין
ח"כ אחמד טיבי, יו"ר תע"ל, הגיב על תוצאות הבחירות: "אילו שיעור ההצבעה בציבור הערבי היה גבוה יותר ב-10%, היינו מצליחים להפיל את הימין ולהרחיק את נתניהו וליברמן מהשלטון. למרבה הצער, הדבר לא קרה. לכל אלו שקראו להחרים את הבחירות אני אומר: האם הם שמחים שנתניהו נשאר בשלטון? הסיבה היחידה שהוא נשאר [בשלטון] היא שהם העדיפו להישאר בבתיים". (www.alarab.net, 23.1.13)

• ח"כ ברכה: מי שהחרים את הבחירות, למעשה אפשר לנתניהו להרכיב ממשלה
ח"כ מוחמד ברכה, יו"ר חד"ש, הגיב על תוצאות הבחירות: "אנו רוצים להודות לכל הבוחרים ששמו את מבטחם בנו, מכל שכבות הגיל והאזורים, ערבים ויהודים כאחד. [...] מאזן הכוחות בין המיליטנטים הימניים והימין הקיצוני לבין הציבור הערבי והשמאל – התאזן. מי שלא הצביע, העביר את קולו לנתניהו, והוא ירכיב את ממשלתו לאור שתיתם של אלו שהחרימו את הבחירות." (www.panet.co.il, 23.1.2013)

ד. עמדות בקרב המפלגות

חד"ש

- ח"כ מוחמד ברכה: חד"ש מתנגדת למינוי של נתניהו כראש ממשלה; לפיד לא ייטיב עם השכבות החלשות ועם הציבור הערבי

קטע מתוך מאמר עמדה מאת ח"כ מוחמד ברכה, בעקבות תוצאות הבחירות: "עמדת חד"ש כוללת שלוש נקודות עיקריות נגד מינויו של נתניהו להרכיב את הממשלה הבאה: (א) על מרכיב הממשלה להתחייב לחזור למשא ומתן עם הצד הפלסטיני. (ב) התחייבות להפסיק את ההרפתקה המלחמתית כנגד איראן. (ג) לאמץ תכנית כלכלית-חברתית על בסיס עקרונות השוויון והצדק החברתי, ובכלל זה כלפי הציבור הערבי. [...] לפיד ניצל בבחירות לטובתו את המחאה החברתית, בתירוץ של שמירה על מעמד הביניים. אך אנחנו יודעים שלפיד יש תכנית כלכלית בעלת אופי קפיטליסטי המיועדת למעמד העליון ולשכבות "הביניים", כביכול. לכן, הימצאותו בממשלה לצד נתניהו היא מסוכנת שכן תוכנית כזו תהיה מוכוונת ביסודה נגד השכבות החלשות ונגד הציבור הערבי. [...] לפיד כשל במבחן הדמוקרטיה כאשר הודיע על סירובו להקים גוש חוסס, כיוון שהוא לא מעוניין בגוש חוסס עם הערבים, או כפי שאמר בקמפיין הבחירות שלו: 'עם מי אקים גוש חוסס? עם מוחמד ברכה ועם חנין זועבי?' בהצהרה זו הראה לפיד שהתפוח לא נופל רחוק מהעץ, שכן כך פעל גם אביו." (חדית' אל-נאס, 25.1.2013)

בל"ד

- ח"כ זועבי: עליית כוחה של בל"ד היא התשובה למדיניות הגזענית של הממשלה

קטע מתוך מאמר עמדה מאת חנין זועבי שכותרתו "התשובה להתחזקות של הימין: עלייתה של בל"ד": "מי שבחר בימין, בחר להמשיך באותה מדיניות, ומי שבחר במפלגות המרכז בחר סדר יום אחר שאינו סותר את המדיניות הזו. מי שבחר במפלגות מרכז, לא אמר 'לא לגזענות', 'לא להתנחלות', 'לא למדינה יהודית' 'לא להתייחסות כלפי הפלסטינים כאזרחים במולדתם' אף על פי שהם אזרחים. מי שבחר במפלגות המרכז לא אמר 'כך לשלוט', 'כך לזכויות האדם' ו'כך לדמוקרטיה'. [...] המפלגה השנייה בגודלה אחרי הליכוד [יש עתיד] בראשות יאיר לפיד לא שכחה להזכיר לערבים שהיא לא מקבלת אותם בכלל, כפי שעושה הימין. לפיד חשש, כפי שפחדה יחמוביץ' לפניו, שיתייגו אותו כמי שנוהג בסבלנות ובדרך דמוקרטית כלפי הערבים. עלינו ללמד אותו שאין שום סיבה לחשש שלו. [...] התשובה הערבית למדיניות הגזענית הזו הייתה עליית כוחה של בל"ד. בל"ד זכתה ביותר מ-12 אלף קולות בהשוואה לבחירות הקודמות. [...] הקול בקלפיות, שהגיע מתוך אמונה, הוא נדבך נוסף בבניית התנועה הלאומית. בל"ד חיזקה את כוחה, וכך גם רע"מ-תע"ל. לעומת זאת חד"ש, שסירבה להתאחד, באה על עונשה מצד ציבור הבוחרים שלה. [...] הבחירות עדיין לא הסתיימו. הממשלה ככל הנראה לא תהיה יציבה. על כתפיה של בל"ד מוטלת אחריות לאומית ממדרגה ראשונה והיא לחזק את התנועה הלאומית, לחזק את שורשיה, להרחיב את שורותיה ולפתח את מנגנוני המאבק שלה." (www.panet.co.il, 27.1.13)

- מועמד בל"ד: התחזקות בל"ד בנגב מעידה על שינוי פוליטי רציני

לאור הישגיה של בל"ד בנגב, המועמד הרביעי ברשימת בל"ד, גיומעה זבארקה, שיבח את תושבי הנגב ואת פעילי המפלגה. הוא אמר: "11 אלף קולות [שקיבלה בל"ד] בנגב היא תוצאה מרהיבה מבחינת המספר הגדול של הקולות, וכן מבחינת המשמעות החברתית והפוליטית שלה. זאת משום שההצבעה לא נעשתה על פי שיוך שבטי או משפחתי, אלא מדובר בהצבעה פוליטית שמעידה על תחילתו של שינוי רציני שמהווה מנוף לתנועה הלאומית. עלינו להשקיע בשינוי זה למען חיזוק המאבק וההגנה על תושבי הנגב". [...] זבארקה הוסיף: "ההישג עצום, למרות הקשיים שעמדו בפנינו, במיוחד בשל העובדה שקיימת שם [בנגב] ברית של ארבעה נציגים ברע"מ-תע"ל שביקשו לשמור על ההגמוניה [של רע"מ-תע"ל] בנגב, ופעלו בכל האמצעים כדי להשיג קולות. למרות זאת, האנשים הצביעו למען שינוי, היות שאחד מבני הנגב [זבארקה עצמו] היה מועמד במקום מכובד ברשימת בל"ד. אני סבור גם שהפעם ההתארגנות הייתה טובה יותר מבעבר". (פצל אל-מקאל, 25.1.13)

רע"מ-תע"ל-מד"ע

- **התנועה האסלאמית: הרשימה המאוחדת היא זו שמייצגת את רצונו של הציבור הערבי**

גילוי דעת מטעם התנועה האסלאמית בטייבה: "הזכיה של הרשימה הערבית המאוחדת ושל בנות בריתה בכ-140 אלף קולות היא תעודת כבוד לרשימה הזו ולמנהיגיה בתנועה האסלאמית. הרשימה הוכיחה פעם נוספת שהיא הרשימה הראשונה והגדולה ביותר בציבור הערבי שלנו, למרות שהחבר במקום החמישי איבד את מקומו, למרבה הצער. כולם צריכים להכיר בעובדה שהרשימה הזו, יותר מן הרשימות האחרות, היא זו שמייצגת את דאגותיו של הרחוב ואת רצונו של הציבור." (www.panet.co.il, 28.1.13)

- **ח"כ אבראהים צרצור: הרשימה המאוחדת זכתה בתמיכה חסרת תקדים למרות הקריאה להחרמת הבחירות**

ח"כ אבראהים צרצור פרסם הודעה לעיתונות עם היוודע תוצאות הבחירות. צרצור אמר כי "זהו כבוד גדול שמרבית הציבור הערבי הביע מחדש את אמונו ברע"מ-תע"ל, רשימה שיכולה לייצג את הבעיות שלו במסירות רבה ובמקצועיות." צרצור הוסיף כי "הרשימה זכתה בתמיכה חסרת תקדים, על אף הנסיבות ששררו בבחירות. אלה באו לידי ביטוי, בין היתר, בקריאות להחרמתן וכן בדמורליזציה שאפיינה חוגים מסוימים בחברה שלנו. על אף הדברים האלו, הציבור שלנו נותר ערני ונחוש אל מול הפסימיות והספקנות. התוצאות נטעו בנו תקווה כי הציבור שלנו מסוגל לעצב את העתיד. [...] כמו כן, מוטלת עלינו אחריות דתית, אזרחית ולאומית. לא שכחנו ולא נשכח זאת לעולם. זוהי אחריות כלפי העם שלנו." צרצור בירך את המפלגות חד"ש ובל"ד על הישגיהן, וקרא להן "להעמיק את שיתוף הפעולה ולחזק את התיאום בין המפלגות הערביות כדי להיאבק בדברים העומדים על הפרק אחרי הבחירות. [...] המצב המדיני, החברתי והכלכלי שאיתו מתמודדת המדינה מחייב אותנו, כמפלגות וכחברי כנסת ערביים, לפעול בשיתוף פעולה מקסימלי במטרה לתאם דרכי פעולה אסטרטגיות ודרכי מאבק לעתיד. כל זאת לאור הפיצול העמוק השורר בזירה הפוליטית הישראלית. יש כאן הזדמנות לפעול. יש בידינו אפשרות לחדור את החומה האטומה של הפוליטיקה הישראלית." (www.alarab.net, 23.1.13)

- **מייסד מד"ע: טלב אל-צאנע נכשל משום שלא השכיל לפנות את מקומו לאחרים אחרי תקופת כהונה ארוכה בכנסת**

מייסד המפלגה הדמוקרטית הערבית, חבר הכנסת לשעבר עבד אל-והאב דראושה, הגיב על אי הצלחתו של טלב אל-צאנע להיבחר כחבר כנסת: "הציבור הערבי העניש את מד"ע, ובראשה טלב אל-צאנע, כאשר מנע ממנו להיבחר לכנסת בפעם השביעית." דראושה המשיך בביקורת הנוקבת שלו ואמר: "ייעצתי לטלב אל-צאנע לפנות את כיסאו אחרי שש קדנציות בפרלמנט. אמרתי לו שאנחנו לא רוצים ללכת בדרכם של קדאפי ומובארכ, אך הוא החליט להציג את מועמדותו פעם נוספת, וכשל." [...] בתשובה לשאלה כיצד הוא מפרש את הקונצנזוס ששרר במד"ע בעניין מועמדותו של אל-צאנע [כנציג המפלגה ברשימה המאוחדת], אמר דראושה: "האם קיימת במפלגות האחרות הסכמה אמיתית אודות חברי הכנסת שלהן? ההסכמה היא מלאכותית ובתוך המפלגות שוררת תחושה של התמרמרות. [...] חברי הכנסת הערבים דבוקים לכיסאותיהם כאילו שאלה שייכים להם." [...] דראושה הוסיף: "הבעיה של טלב אל-צאנע לא הייתה בגליל, אלא בנגב, ובייחוד בישוב שלו, לקיה, שם זכתה בל"ד במספר קולות גדול יותר מאשר רע"מ-תע"ל." (חדיית' אל-נאס, 25.1.13)

מפלגת התקווה לשינוי

- **הודעת המפלגה: פרשנו מהתמודדות בבחירות כדי למנוע בזבוז קולות של בוחרים ערבים**

מפלגת התקווה לשינוי בראשות איש העסקים עאטף אל-קרינאוי הודיעה על החלטתה לא להשתתף בבחירות לכנסת ה-19. [...] בהודעת המפלגה נאמר: "המפלגה מודה לכל תומכיה ולאילו שעמדו לצידה במערכת הבחירות. המפלגה קוראת לציבור הערבי להשתתף בבחירות ולהגיע בהמוניו לקלפיות, וזאת במטרה להעלות את שיעור ההצבעה בציבור הערבי, לתמוך במפלגות

הערביות ולהביא להצלחתן בבחירות. [...] המפלגה הדגישה בהודעתה כי החלטתה לפרוש נבעה מהדאגה לקול הערבי וכדי למנוע מצב של בזבוז קולות. (www.alarab.net, 21.1.13)

• **מועמד המפלגה: לא הצלחנו לגייס תמיכה ציבורית מספיקה; אנו מפלגה חדשה**

סעיד בדראן, מועמד במפלגת "התקווה לשינוי", נימק את החלטת המפלגה לפרוש מהשתתפות בבחירות ברגע האחרון: "במהלך חודש וחצי לא הצלחנו להגדיל את קהל הבוחרים שלנו, אף על פי שנוכחנו לדעת כי קיימת נטייה לקבל את המצע החברתי שהצגנו. מטרתו של מצע זה הייתה לשפר את המצב הכלכלי והחברתי של האזרחים הערבים במדינה. היו לנו תומכים רבים והיינו בטוחים, על אף הסיכויים הקלושים והזמן הקצר, שנעבור את אחוז החסימה ונזכה בבחירות, אך העניין הכספי היה משמעותי מאד בסוגיה הזאת. אנחנו מפלגה חדשה וכל המימון שלה הוא מימון עצמי שמוטל על כתפיו של עאטף אלקריןאוי, יו"ר המפלגה. בהתייחסות לשאלה האם לא היה ברור למפלגה מלכתחילה כי אין להם סיכוי לעבור את אחוז החסימה ושהם עלולים לבזבז קולות, השיב בדראן: "היה לנו כיוון ברור, אך הרוחות נשבו לכיוון אחר. כמו כן, נחשפו בפני דברים חדשים שמתרחשים מאחורי הקלעים ובחדרי ההצבעה, ומשום כך אין לי אמון בתוצאות הבחירות, מכיוון שמתבצעים זיופים רבים. [...] לאחר סגירת הקלפיות, המפלגות מחלקות ביניהן את הקולות." בתשובה לשאלה האם החרמת הבחירות אכן מהווה מתנה לימין הקיצוני, ענה: "זוהי המצאה של המפלגות הערביות." (www.alarab.net, 21.1.13)

מרץ

• **ח"כ פריג': חשוב שיתקיים שיתוף פעולה בין מרץ לבין חברי הכנסת במפלגות הערביות**

עיסאוי פריג', חבר כנסת חדש מטעם מרץ, הגיב על תוצאות הבחירות: "במישור הכללי, תוצאות הבחירות מצביעות בבירור על התסכול של הבוחר ממדיניותם של נתניהו-ליברמן, אך הבוחר לא היה אמיץ דיו כדי להחליט על עמדתו הסופית. [...] באשר לחברה הערבית, אני חש אכזבה גדולה מההשתתפות המועטה של האזרח הערבי בבחירות. המצב מחייב את כולנו להצביע בבחירות ולקחת חלק בקבלת ההחלטות. [...] מפלגת מרץ חיזקה את כוחה בקרב הערבים כאשר זכתה ביותר מ-12,500 קולות. [...] הבעיות החברתיות שלנו תעמודנה בראש סדר העדיפויות שלי." [...] באשר למישור המדיני, פריג' ציין שמרצ מקבלת את יוזמת [השלום] הערבית. [...] הוא אמר: "התנאי שלנו לכניסה לכל קואליציה הוא הגעה להסדר קבע תוך שנה, ללא פתרונות ביניים, במתכונת "שתי מדינות לשני עמים" עם נסיגתה של ישראל לגבולות 1967." [...] פריג' הדגיש את חשיבות שיתוף הפעולה עם חברי הכנסת הערבים: "אנחנו [במרץ] וחברי הכנסת הערבים מייצגים את השמאל שמגן על השוויון ועל זכויות האדם. אני נמצא במפלגה משותפת לערבים ויהודים, והיא חלק מהמשחק הפוליטי. יכולת ההשפעה שלי גדולה יותר כיוון שמרץ מקובלת גם ברחוב היהודי." (חזית' אל-נאס, 25.1.13)

ש"ס

• **נציג ש"ס בכפר כנא: ש"ס מפלגה אמינה שמסייעת לאזרחים ללא הבדל ביניהם**

עלי אמארה, נציג ש"ס בכפר כנא, התייחס לתוצאות הבחירות ביישוב: "הסוד לזכייתה של ש"ס בשיעור הצבעה כזה [גבוה] הוא אמינותה של המפלגה, שכן היא סייעה לאזרחים שפנו למנהיגי המפלגה בבקשה לקבל סיוע. מניסיוני האישי, המפלגה מוכיחה שהיא לא מבדילה בין ערבים ויהודים. זוהי מפלגה דתית שאיננה קיצונית." (www.alarab.net, 24.1.13)

• **קטע מתוך כתבת תחקיר על ההצלחה של ש"ס ביישובי הבדואים בנגב**

בחינת תוצאות הבחירות בכפרים הבדואים בנגב העלתה כי ש"ס היא המפלגה היהודית החזקה ביותר בחלק מהיישובים ובאחרים אף גברה על המפלגות הערביות. ביישוב תראבין, לדוגמה, הצביעו אמנם רק 35% מבעלי זכות הבחירה, אולם 60% מהם בחרו בש"ס וכך היא עקפה את רע"מ-תע"ל ואת בל"ד. בקלפי נוספת ליד תל שבע, השייכת גם היא לשבט תראבין, זכתה ש"ס לכמחצית מהקולות. בני שבט תראבין מנמקים את הבחירה בש"ס במצע החברתי של המפלגה.

"אני רואה את ש"ס כמפלגה של אנשים מתונים ומאמינים, שרק הם יכולים לעזור לנו", הסביר סולימאן תראבין, "אנחנו הולכים איתם כי הם היחידים שמלווים את השכבות החלשות שהממשלה שכחה". לדבריו, הבדואים מעוניינים בהתחזקות ש"ס כדי שתסכל ניסיונות פגיעה בתקציבים המיועדים לשכבות החלשות. "ערכו קיצוצים בקצבאות הביטוח הלאומי, וכך העניינים אצלנו נעשו הרבה יותר עניים ועשירי המדינה התעשרו עוד יותר", הסביר. "אנחנו לא רוצים להיות כמו מצרים ומאמינים שש"ס, שהיא מפלגה בעלת ערכים, תצליח לעשות את השינוי. היא האור בקצה המנהרה שלנו ויכולה להחיות את אפשרות הפרנסה בכבוד. [...] הצבענו ש"ס כי בחנו את כל המפלגות וראינו שהן לא עמדו בשום הבטחה שנתנו לבוחרים שלהן. רק ש"ס דאגה לבדואים: דרעי פיתח את הכפרים ותמיד נלחם עבורנו. הם דתיים, אמינים ודואגים לחלשים בחברה. לא קיבלנו מהם שום הבטחה". [...] תושב הפזורה הבדואית העריך כי ש"ס זוכה לתמיכה ניכרת בקרב הבדואים משום ששר הפנים היוצא, חבר המפלגה אלי ישי, פיתח תשתיות רבות ביישוביהם. לדבריו, גם הצביון הדתי של המפלגה היה מניע משמעותי לתמיכה בה. "יש הרבה בדואים דתיים שמעדיפים רק מפלגה דתית, אפילו שהיא יהודית", הסביר. (הארץ, 24.1.13)

ה. תוצאות הבחירות לכנסת ה-19 בציבור הערבי והדרוזי

דפוסי הצבעה ביישובים הערבים והדרוזים בבחירות 2009 ו-2013¹

2013	2009		
32.0%	32.1%	רע"מ-תע"ל-מד"ע	מפלגות ערביות וערביות-יהודיות
23.2%	27.5%	חד"ש	
21.8%	22.3%	בל"ד	
0.2%	0.2%	דעם	
77.2%	82.1%	סך הכול	
3.8%	4.6%	העבודה	מפלגות יהודיות וציוניות
3.1%	3.7%	קדימה	
2.0%	—	התנועה	
0.7%	—	יש עתיד	
2.9%	1.4%	מרץ	
4.3%	2.1%	ליכוד	
	2.3%	ישראל ביתנו	
3.7%	2.0%	ש"ס	
2.3%	1.8%	מפלגות אחרות	
22.8%	17.9%	סך הכול	

התפלגות ההצבעה לרשימות הערביות והערביות-יהודיות בבחירות 2013

רע"מ-תע"ל-מד"ע	חד"ש	בל"ד	דעם	
123,866 (89.5%)	89,765 (79.1%)	84,308 (86.9%)	838 (23.6%)	יישובים ערבים ודרוזים
10,126 (7.8%)	16,513 (15.5%)	9,425 (10.5%)	973 (27.4%)	ערבים מעורבות ²
3,807 (2.7%)	6,051 (5.4%)	2,406 (2.6%)	1,735 (48.9%)	שאר הארץ
138,450	113,439	97,030	3,546	סך הכול

¹ מקור: עיבוד נתונים מתוך ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-19: <http://www.votes-19.gov.il/nationalresults>. הנתונים המוצגים בטבלה אינם כוללים את הצבעת התושבים הערבים בערים מעורבות. ראו בהמשך פירוט דפוסי ההצבעה למפלגות הערביות והערביות-יהודיות בערים המעורבות.

² ההגדרה "ערבים מעורבות" כוללת את הערים הבאות: עכו, חיפה, תל-אביב-יפו, לוד, רמלה, נצרת עילית, ומעלות-תרשיחא.

הצבעה ביישובים הערבים והדרוזים בבחירות 2013³

אזור ירושלים ⁴	אזור הצפון				כל הארץ	אזור גיאוגרפי
	נוצרים ⁸	דרוזים ⁷	בדואים ⁶	כללי ⁵		
5,670	10,376	71,866	39,610	443,808	694,694	בעלי זכות בחירה
2,718	6,269	40,167	18,582	258,806	392,406	מצביעים בפועל
2,591	6,193	39,439	18,202	255,295	386,923	קולות כשרים
48.2%	60.4%	55.9%	46.9%	58.3%	56.5%	שיעור הצבעה
28.7%	4.5%	2.3%	31.6%	24.9%	32.0%	רע"מ-תע"ל-מד"ע
5.9%	40.5%	12.4%	7.3%	26.7%	23.2%	חד"ש
33.9%	27.1%	4.1%	20.8%	20.6%	21.8%	מפלגות ערביות
0.3%	0.1%	0.1%	0.2%	0.2%	0.2%	וערביות-יהודיות
68.8%	72.2%	18.9%	59.9%	72.4%	77.2%	סך הכול
8.0%	5.6%	8.2%	8.0%	4.3%	3.8%	העבודה
3.8%	7.6%	2.1%	1.8%	2.1%	2.9%	מרץ
0.3%	1.3%	17.8%	5.4%	4.4%	3.1%	קדימה
1.4%	1.9%	8.8%	7.0%	2.8%	2.0%	התנועה
0.8%	0.7%	3.6%	1.9%	1.0%	0.7%	יש עתיד
3.5%	5.6%	23.2%	4.8%	6.2%	4.3%	הליכוד ביתנו
0.4%	0.3%	3.1%	0.7%	0.7%	0.5%	הבית היהודי
10.5%	2.9%	12.5%	7.4%	4.5%	3.7%	ש"ס
2.5%	1.9%	1.8%	3.1%	1.6%	1.8%	אחרים ⁹
31.2%	27.8%	81.1%	40.1%	27.6%	22.8%	סך הכול

(המשך הטבלה – בעמוד הבא)

³ מקור: עיבוד נתונים מתוך אתר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-19. הנתונים המוצגים בטבלה אינם כוללים את הצבעת התושבים הערבים בערים המעורבות.

⁴ אזור ירושלים כולל את היישובים הבאים: אבו גוש, עין נקובא, ועין ראפה.

⁵ אזור הצפון כולל היישובים הערבים והדרוזים בגליל, הגולן, העמקים, נפות עכו וחיפה (לא כולל הערים עכו וחיפה), ואזור חוף הכרמל. בקטגוריה זו נכללו גם יישובי הבדואים, הנוצרים והצ'רקסים בצפון הארץ.

⁶ בקטגוריה זו נכללו 19 יישובים באזור הצפון שאוכלוסייתם (רובה ככולה) בדואית: אבטין, בועינה-נוג'ידאת, ביר אל-מכסור, בסמת טבעון, דמיידה, זרזיר, חי'אלד, טובא-זנגרייה, כאוכב אבו אל-היג'א, כמאנה, כעביה-טבאש-חגי'ארה, מנשיית זבדה, סואעד (חמרייה), עוזייר, עראמשה, ערב אל-נעים, ראס עלי, רומת הייב, שבלי – אום אל-ג'נם.

⁷ בקטגוריה זו נכללו 14 יישובים: שלושה יישובים דרוזים ברמת הגולן (מגידל-שמש, בוקעאתא, ומסעדה); תשעה יישובים שבהם שיעור הדרוזים באוכלוסייה נע בין 100% ל-88%: ג'וליס, יאנוח-ג'ית, סאג'ור, בית ג'ין, ירכא, חורפיש, כסרא-סמיע, עין אל-אסד, עיר הכרמל (דאלית אל-כרמל ועוספיא); ושני יישובים שבהם שיעור הדרוזים באוכלוסייה גבוה במיוחד: פקיעין (76%) ומע'אר (58%).

⁸ בקטגוריה זו נכללו ארבעה יישובים: שני יישובים (פסוטה ומעיליא) שכל אוכלוסייתם נוצרית, ושני יישובים שמרבית אוכלוסייתם נוצרית: עילבון (71%) וגוש חלב (ג'יש, 64%).

⁹ הקטגוריה "אחרים" כוללת הצבעה למפלגות יהודיות שעברו את אחוז החסימה, כגון "יהדות התורה", אך לא זכו לשיעור תמיכה גבוה ביישובים הערבים והדרוזים, וכן הצבעה לרשימות שלא עברו את אחוז החסימה.

(המשך הטבלה מהעמוד הקודם)

אזור הדרום (בדואים)				אזור המשולש			אזור גיאוגרפי
שבטים ויישובי פזורה ¹⁴	יישובי אבו בסמה (מועצה אזרית) ¹³	יישובי קבע ¹²	סך הכול	דרום ¹¹	צפון ¹⁰	סך הכול	
27,683	3,771	56,605	88,059	67,391	89,796	157,187	בעלי זכות בחירה
8,417	1,803	30,105	40,325	42,799	47,758	90,557	מצביעים בפועל
8,243	1,767	29,624	39,634	42,273	47,130	89,403	קולות כשרים
30.4%	47.8%	53.2%	45.8%	63.5%	53.2%	57.6%	שיעור הצבעה
68.3%	66.8%	59.4%	61.6%	48.8%	31.0%	39.5%	רע"מ-תע"ל-מד"ע
0.8%	0.5%	2.7%	2.2%	19.3%	26.2%	22.9%	חד"ש
17.0%	10.8%	29.5%	26.0%	14.8%	30.1%	22.9%	מפלגות ערביות וערביות-יהודיות
0.3%	0.3%	0.1%	0.2%	0.1%	0.5%	0.3%	דעם
86.4%	78.4%	91.7%	90.0%	83.0%	87.8%	85.6%	סך הכול
1.0%	4.2%	1.2%	1.2%	2.9%	4.4%	3.7%	העבודה
0.7%	0.3%	0.7%	0.7%	10.6%	2.4%	6.3%	מרץ
0.0%	0.1%	0.1%	0.1%	0.4%	1.0%	0.7%	קדימה
1.0%	0.4%	1.0%	1.0%	0.3%	0.3%	0.3%	התנועה
0.3%	0.5%	0.3%	0.3%	0.1%	0.1%	0.1%	יש עתיד
0.9%	1.0%	0.7%	0.7%	0.3%	0.3%	0.3%	הליכוד ביתנו
0.6%	0.5%	0.7%	0.7%	0.1%	0.1%	0.1%	הבית היהודי
6.3%	12.5%	1.9%	3.3%	0.9%	2.1%	1.6%	ש"ס
2.8%	2.1%	1.7%	3.4%	1.4%	1.5%	1.3%	אחרים
13.6%	21.6%	8.3%	10.0%	17.0%	12.2%	14.4%	סך הכול

¹⁰ בקטגוריה זו נכללו 9 יישובים בחלקו הצפוני של המשולש: אום אל-פחם, אום אל-קוטוף, באקה-ג'ית, בסמ"ה, זמר, כפר קרע, מייסר, מעלה עירון, וערעה.

¹¹ בקטגוריה זו נכללו 6 יישובים בחלקו הדרומי של המשולש: גילגוליה, טייבה, טירה, כפר ברא, כפר קאסם, וקלנסווה.

¹² בקטגוריה זו נכללו שבעת יישובי הקבע של הבדואים בנגב: חורה, כסיפה, לקיה, ערעה בנגב, רהט, שגב-שלום, תל שבע.

¹³ בקטגוריה זו נכללים היישובים הבאים: אבו קרינאת, אום בטין, אל-סייד, ביר הדאג'י, דריג'את, מכחול, קצר א-סר, תראבין אל-צאנע. יישובים אלה זכו בשנים האחרונות בהכרה במעמד המוניציפאלי מטעם המדינה, ואוגדו תחת המועצה האזורית אבו בסמה, שהוקמה בשנת 2004.

¹⁴ בקטגוריה זו נכללו 19 יישובים בפזורה הבדואית בנגב, מרביתם שבטים, שטרם זכו בהכרה מטעם רשויות המדינה במעמד המוניציפאלי ("יישובים לא מוכרים"): אבו ג'ווייעד, אבו עבדון, אבו קורינאת, אבו רובייעה, אבו רוקייק, אטרש, אסד, אעס, גינאביב, הוואשלה, הוזייל, מסעדין אל-עזאזמה, נצאצרה, סייד, עוקבי (בנו עוקבה), עטאוונה, קבועה, קודיראת א-צאנע, קוואעין.

15 הצבעה למפלגות ערביות וערביות-יהודיות בבחירות 2006, 2009 ו-2013

בחירות 2013		בחירות 2009		בחירות 2006		מפלגה
מנדטים	קולות	מנדטים	קולות	מנדטים	קולות	
4	138,450	4	113,954	4	94,786	רע"מ-תע"ל-מד"ע
4	113,439	4	112,130	3	86,092	חד"ש
3	97,030	3	83,739	3	72,066	בלי"ד
—	3,546	—	2,645	—	3,692	דעם
11		11		10		סך הכול

16 הייצוג הערבי והדרוזי בכנסת בעשור האחרון: 2003-2013

2013	2009	2006	2003	
כנסת 19	כנסת 18	כנסת 17	כנסת 16	
4	4	4	2	רע"מ-תע"ל-מד"ע ¹⁷
3 (+1 יהודי)	3 (+1 יהודי)	2 (+1 יהודי)	3 ¹⁸	חד"ש
3	3	3	3	בלי"ד
—	2 ¹⁹	3	2	העבודה
—	2 ²⁰	1	—	קדימה
—	1	1	2	ליכוד
1	—	—	—	מרץ
1 ²¹	1	—	—	ישראל ביתנו
12	16	14	12	סך הכול

¹⁵ מקור לנתוני 2013: עיבוד נתונים מתוך נתוני ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-19. מקור לנתוני בחירות 2006 ו-2009: אפרים לביא ואריק רודניצקי (עורכים), **עדכן בחירות 2009**, גיליון מס' 3 (אוניברסיטת תל אביב: תכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי, 26 בפברואר 2009).

¹⁶ מקור: אתר הכנסת, <http://main.knesset.gov.il/Pages/default.aspx>.

¹⁷ עד בחירות 2003 – רע"מ בלבד (איחוד בין מד"ע לתנועה האסלאמית – הפלג הדרומי). החל מבחירות 2006 – רשימה משותפת בין רע"מ לתע"ל.

¹⁸ בבחירות 2003: ברית בין חד"ש לתע"ל.

¹⁹ שני חברי הכנסת מטעם מפלגת העבודה כיהנו תקופה חלקית. במניין זה נכלל גם חבר כנסת בסיעת העצמאות, שהתפלגה מסיעת העבודה במהלך כהונת הכנסת ה-18.

²⁰ אחד מחברי הכנסת בסיעת קדימה כיהן תקופה חלקית.

²¹ חבר הכנסת ברשימה המשותפת "הליכוד ביתנו" משתייך למפלגת "ישראל ביתנו".

הישגי המפלגות הערביות והערביות-הודיות בערים המעורבות²²

קטגוריה	עכו	חיפה	תל-אביב – יפו	רמלה	לוד	נצרת עילית	מעלות-תרשיחא	סך הכול
רע"מ-תע"ל-מד"ע	1,670	718	2,849	2,076	2,246	127	440	10,126
חד"ש	1,617	6,637	4,069	986	573	1,986	645	16,513
בל"ד	1,440	2,713	1,128	719	1,722	747	956	9,425
דעם	31	128	709	32	33	29	11	973
סך הכול	4,758	10,196	8,755	3,813	4,574	2,889	2,052	37,037
שיעור מכלל הקולות ביישוב	21.8%	7.3%	3.6%	13.8%	16.1%	14.2%	19.7%	7.5%

הישגי המפלגות הציוניות-הודיות: יישובים נבחרים²³

מפלגה	יישוב	קולות	שיעור מכלל הקולות ביישוב
העבודה	באקה אל-ע'רביה	1,244	19.1%
	בית ג'ן	954	22.6%
	גילגוליה	727	20.7%
	כפר מנדא	560	8.1%
	דאלית אל-כרמל	526	8.3%
מרץ	כפר קאסם	3,254	34.8%
	ניין	492	62.9%
	נצרת	417	1.5%
	טירה	352	4.0%
	דאלית אל-כרמל	323	5.1%
קדימה	דאלית אל-כרמל	2,299	47.4%
	עוספיא	1,388	36.1%
	דיר אל-אסד	825	17.2%
	שפרעם	490	3.8%
	ג'וליס	447	17.9%
הליכוד-ביתנו	שפרעם	1,591	12.3%
	ירכא	1,277	21.7%
	כסרא-סמיע	1,144	33.6%
	יאנוח-ג'ית	923	42.7%
	פקיעין	842	35.3%
שס	ירכא	1,469	25.0%
	מע'אר	955	19.3%
	כפר מנדא	816	11.8%
	בית ג'ן	649	15.4%
	מעלה עירון	525	13.3%

²² מקור: עיבוד נתוני ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-19.

²³ מקור: עיבוד נתוני ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-19.